

Nadzór epidemiologiczny Wojskowego Instytutu Medycznego nad występowaniem zarażeń pasożytami jelitowymi oraz ich zawlekaniem do kraju przez żołnierzy PKW

Epidemiological surveillance of the Military Institute of Medicine over the prevalence of intestinal parasitic infections and bringing them to Poland by PMC soldiers

Krzysztof Korzeniewski

kierownik Zakładu Epidemiologii i Medycyny Tropikalnej Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie

Streszczenie. Operacje współczesnego teatru działań z udziałem żołnierzy Polskich Kontyngentów Wojskowych (PKW) prowadzone są w ciężkich warunkach środowiskowych, które sprzyjają zawlekaniu do kraju macierzystego patogenów chorób infekcyjnych i inwazyjnych. Potwierdzają to badania realizowane przez Wojskowy Instytut Medyczny w latach 2010–2014 w ramach programu profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego wśród uczestników operacji wojskowych oraz badania ludności miejscowej w rejonach stacjonowania polskich żołnierzy w Afganistanie, Republice Środkowej Afryki i Kosowie w latach 2011–2016, a także diagnostyka parazytologiczna żołnierzy PKW pełniących służbę w Afganistanie, Kosowie, Bośni i w Kuwejcie prowadzona w latach 2015–2016. Wojskowy Instytut Medyczny nieprzerwanie od 2010 roku jest jedynym ośrodkiem zajmującym się nadzorem epidemiologicznym i eliminacją zarażeń pasożytami jelitowymi w środowisku żołnierzy PKW poza granicami państwa. W trosce o ciągłość ww. nadzoru i kontynuowanie skutecznej eliminacji zarażeń pasożytniczych wśród polskich żołnierzy WIM przygotował projekt programu profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego na kolejne lata, który został przesłany do Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia w celu dalszych uzgodnień.

Słowa kluczowe: pasożyty jelitowe, Polskie Kontyngenty Wojskowe, żołnierze

Abstract. Contemporary military operations involving Polish Military Contingents (PMC) are usually carried out in hard environmental conditions, which favor bringing home pathogens of infectious and parasitic diseases. This fact has been confirmed by a number of studies conducted by the Military Institute of Medicine (MIM) between 2010 and 2014 as a part of the program for prevention of intestinal parasitic infections among participants in military operations, local population studies in areas of the PMC deployment in Afghanistan, Central African Republic and Kosovo, carried out between 2011 and 2016, and parasitological tests performed in soldiers from the PMCs deployed to Afghanistan, Kosovo, Bosnia and Kuwait in 2015 and 2016. Since 2010, the Military Institute of Medicine has been the only research center continuously involved in the epidemiological surveillance and elimination of intestinal parasitic infections among military personnel serving overseas. Out of concern for the continuity of the above-mentioned surveillance and for further efficient elimination of intestinal parasitic infections among Polish soldiers, the MIM prepared a draft program for prevention of intestinal parasitic infections for the coming years, which was sent to the Department of the Military Health Service for consecutive agreements.

Key words: intestinal parasites, Polish Military Contingents, soldiers

Nadesłano: 10.01.2016. Przyjęto do druku: 22.05.2017
Nie zgłoszono sprzeczności interesów.
Lek. Wojsk., 2017; 95 (3):??
Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji

ptk dr hab. med. Krzysztof Korzeniewski, prof. nadzw. WIM
Zakład Epidemiologii i Medycyny Tropikalnej
ul. Grudzińskiego 4, 81-103 Gdynia
tel. +48 665 707 396
e-mail: kkorzeniewski@wim.mil.pl

Tabela 1. Badania w kierunku występowania zarażeń pasożytami jelitowymi wśród żołnierzy Polskich Kontyngentów Wojskowych w latach 2015–2017**Table 1. Tests for intestinal parasitic infections among soldiers serving in Polish Military Contingents in 2015 and 2017**

zmiana PKW	termin	liczba badanych	liczba zarażonych	% zarażonych
I zmiana PKW Afganistan	04.2015	116	16	13,8
II zmiana PKW Afganistan	11.2015	147	16	10,9
XXXIII zmiana PKW Kosowo	04.2016	175	20	11,4
III zmiana PKW Afganistan	05.2016	143	17	11,9
XI zmiana PKW Bośnia	08.2016	39	3	7,7
SOAT-50 Afganistan (wojska specjalne)	08.2016	47	11	23,4
XXXIV zmiana PKW Kosowo	10.2016	201	22	10,9
IV zmiana PKW Afganistan	11.2016	167	17	10,2
I zmiana PKW Kuwejt	12.2016	88	9	10,2
XII zmiana PKW Bośnia	01.2017	23	4	17,4
SOAT-50 Afganistan (wojska specjalne)	02.2017	42	5	11,9
XXXV zmiana PKW Kosowo	03.2017	178	8	4,5
II zmiana PKW Kuwejt	04.2017	111	5	4,5
V zmiana PKW Afganistan	05.2017	162	11	6,8
razem		1639	164	10,0

Operacje współczesnego teatru działań z udziałem żołnierzy Polskich Kontyngentów Wojskowych prowadzone są w ciężkich warunkach środowiskowych, które sprzyjają zawlekaniu do kraju macierzystego patogenów chorób infekcyjnych i inwazyjnych. Potwierdzają to badania realizowane przez Wojskowy Instytut Medyczny w latach 2010–2014 w ramach programu profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego wśród 24 638 uczestników operacji wojskowych pełniących służbę w Polskich Siłach Zbrojnych, spośród których u 1396 osób wykryto zarażenia glistnicą, węgoreczką, giardiozą, amebozą, tasiemczycami oraz innymi pasożytami jelitowymi, wymagające bezwzględnego leczenia przed powrotem żołnierzy PKW do kraju [1].

Badania przeprowadzone przez Wojskowy Instytut Medyczny (WIM) w ramach projektów naukowo-badawczych w latach 2011–2014 wśród 3146 osób ludności afgańskiej wykazały zarażenia podobnymi gatunkami pasożytów jelitowych (które wykryto u polskich żołnierzy) aż u 38,9% Afgańczyków, co jednoznacznie wskazywało na źródło zarażenia żołnierzy PKW w Afganistanie [2,3]. Następne badania przeprowadzone przez WIM w latach 2014–2015 wśród 3209 mieszkańców Republiki Środkowej Afryki wykazały zarażenia pasożytami jelitowymi u 69,5% osób, natomiast badania wykonane w latach 2015–2016 u 632 mieszkańców Kosowa potwierdziły zarażenia u 12,0% Kosowarów, uzasadniając konieczność zwrócenia szczególnej uwagi na diagnostykę zarażeń pasożytniczych występujących u żołnierzy PKW

pełniących służbę poza granicami państwa oraz ich leczenie przed powrotem do kraju w celu zapobiegania zawlekaniu inwazji pasożytniczych do Polski [3].

W trosce o kontynuację nadzoru epidemiologicznego w rejonach stacjonowania polskich żołnierzy Wojskowy Instytut Medyczny po zakończeniu realizacji programu profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego w latach 2010–2014 od 2015 roku do chwili obecnej prowadzi diagnostykę zarażeń pasożytniczych w rejonach stacjonowania żołnierzy PKW oraz leczenie osób zarażonych przed ich powrotem do Polski (badania finansowane są ze środków własnych Instytutu). 100% żołnierzy PKW Afganistan, PKW Kosowo, PKW Bośnia i PKW Kuwejt, u których rozpoznano zarażenia pasożytami jelitowymi, otrzymało odpowiednie leczenie przeciwpasożytnicze w rejonie operacji, co zapobiegło zawlekaniu inwazji pasożytniczych do kraju. W tabeli 1. przedstawiono wyniki badań parazytologicznych w kierunku występowania zarażeń pasożytami jelitowymi przeprowadzonych przez Wojskowy Instytut Medyczny wśród żołnierzy Polskich Kontyngentów Wojskowych w latach 2015–2017.

Po powrocie do Polski, zanim wykonają i otrzymają wyniki badań w kierunku występowania zarażeń pasożytami jelitowymi w Wojskowych Komisjach Lekarskich, żołnierze PKW przez co najmniej 10–14 dni kontaktują się prywatnie i służbowo z ludźmi ze swojego otoczenia. Prawdopodobieństwo przeniesienia zarażenia drogą fekalno-oralną na rodzinę, znajomych przez kontakty

bezpośrednie (brudne ręce) oraz przypadkowe osoby w miejscach publicznych (toalety) jest w tym czasie duże.

Prowadzony w latach 2010–2014 program profilaktyczny chorób pasożytniczych pozwolił na eliminację zarażeń pasożytniczych u ponad tysiąca polskich żołnierzy powracających z rejonów operacji wojskowych do Polski, a tym samym uniemożliwił rozprzestrzenianie się inwazji pasożytami jelitowymi wśród tysięcy mieszkańców naszego kraju. Kontynuacja programu ze środków własnych Wojskowego Instytutu Medycznego latach 2015–2017 pozwoliła zapobiec zawleczeniu zarażeń glistami, tasiemcami, pierwotniakami i innymi pasożytami jelitowymi u kolejnych 164 polskich żołnierzy.

Należy zwrócić uwagę, że Wojskowe Komisje Lekarskie w Polsce, na mocy Rozporządzenia MON z dnia 23.12.2010 r. w sprawie niektórych świadczeń zdrowotnych przysługujących żołnierzom zawodowym [4] oraz Rozporządzenia MON z dnia 13.06.2016 r. w sprawie urlopu aklimatyzacyjnego i turnusów leczniczo-profilaktycznych [5], na podstawie umów podpisanych z laboratoriami diagnostycznymi realizują badania na obecność pasożytów przewodu pokarmowego podstawową metodą rozmazu bezpośredniego, która pozwala na zaledwie 30% wykrywalność pasożytów jelitowych (przy założeniu, że badania są wykonywane przez personel laboratoryjny mający doświadczenie w diagnostyce parazytologicznej) [6]. Dla porównania Wojskowy Instytut Medyczny prowadzi diagnostykę parazytologiczną pięcioma metodami mikroskopowymi oraz metodą biologii molekularnej w kooperacji z Zakładem Parazytologii Tropikalnej Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej. W związku z ograniczoną diagnostyką parazytologiczną prowadzoną na potrzeby Wojskowych Komisji Lekarskich należy rozważyć wprowadzenie zmiany zapisów w aktach prawnych, rozszerzających metodologię badań w kierunku wykrywania pasożytów przewodu pokarmowego u żołnierzy skierowanych do służby poza granicami państwa oraz powracających po jej zakończeniu do kraju. Jest to tym bardziej istotne, że z mocy Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 30.01.2013 r. w sprawie wykazu zakażeń i chorób zakaźnych występujących wśród żołnierzy, funkcjonariuszy i pracowników jednostek oraz innych osób objętych zakresem działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Inspekcji Weterynaryjnej i Inspekcji Ochrony Środowiska [7] tylko dwie choroby pasożytnicze przewodu pokarmowego (giardioza, kryptosporidioza) są objęte nadzorem epidemiologicznym w Polsce, podczas kiedy glistnica, węgoreczka, owsica, tasiemczyce, ameboza i szereg innych inwazji pasożytniczych takiemu nadzorowi nie podlegają, w związku z czym ani Główny Inspektor Sanitarny kraju, ani Główny Inspektor Sanitarny Wojska Polskiego nie mają wystarczającej wiedzy na temat występowania i rozprzestrzeniania

się zarażeń pasożytami jelitowymi w środowisku cywilnym i wojskowym na terenie Polski. Stan ten trwa od 5.12.2008 roku, kiedy to weszła w życie Ustawa o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi [8], znosząca obowiązek monitorowania zarażeń większością gatunków pasożytów jelitowych w polskiej populacji.

Wojskowy Instytut Medyczny nieprzerwanie od 2010 roku jest jedynym ośrodkiem zajmującym się nadzorem epidemiologicznym i eliminacją zarażeń pasożytami jelitowymi w środowisku żołnierzy PKW poza granicami państwa. W trosce o ciągłość nadzoru i kontynuowanie skutecznej eliminacji zarażeń pasożytniczych wśród polskich żołnierzy Dyrektor WIM przesłał do Szefa Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia (IWSZ) projekt programu profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego na kolejne lata, który został pozytywnie zaopiniowany przez Agencję Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji (AOTMiT) 17.03.2015 roku, pod warunkiem uwzględnienia uwag Rady Przejrzystości AOTMiT. Projekt programu, poddany w WIM szczegółowej analizie i korekcie zgodnie z uwagami Rady Przejrzystości AOTMiT, został przesłany do Dyrektora Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia (DWSZdr) 15.04.2015 roku.

23.12.2015 roku doszło do spotkania w Biurze ds. Procedur Antykorupcyjnych MON z udziałem przedstawicieli DWSZdr, podczas którego płk Korzeniewski z WIM, koordynator programu profilaktycznego w latach 2010–2014, przedstawił szczegółowo założenia, cele, harmonogram działań, koszty realizacji, sprawozdawczość oraz oczekiwane efekty.

W ocenie DWSZdr miałyby on być realizowany wstępnie w formie zadania zleconego, a następnie w kolejnych latach jako program profilaktyczny. DWSZdr przesłał do uzgodnień wewnątrzresortowych projekt Decyzji Ministra Obrony Narodowej w sprawie nałożenia na instytut badawczy – Wojskowy Instytut Medyczny – zadania na potrzeby obronności i bezpieczeństwa publicznego, dotyczącego przeprowadzenia przesiewowej diagnostyki parazytologicznej w środowisku wojskowym.

Kolejne badania żołnierzy Polskich Kontyngentów Wojskowych w kierunku wykrycia zarażeń pasożytami jelitowymi oraz leczenia osób zarażonych przed powrotem do kraju są planowane do realizacji w IV kwartale 2017 roku oraz w 2018 r. (PKW Kosowo, PKW RSM Afganistan, PKW Kuwejt).

Piśmiennictwo

1. Korzeniewski K. Program profilaktyki chorób pasożytniczych przewodu pokarmowego. *Lek Wojsk*, 2015; 93 (4): 335–341
2. Korzeniewski K. Elimination of Intestinal Parasites among Polish Soldiers Deployed to Afghanistan, 2010–2014. *Int. Rev. Armed Forces Med Serv*, 2016; 89 (2): 42–50

3. Korzeniewski K, Augustynowicz A. Humanitarian aid of the Polish military health service in Afghanistan, Central African Republic and Kosovo. *Int Rev Armed Forces Med Serv*, 2017; 90 [Epub ahead of print]
4. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 23.12.2010 r. w sprawie niektórych świadczeń zdrowotnych przysługujących żołnierzom zawodowym. *Dz. U. z 2011 r., nr 8, poz. 36*
5. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 13.06.2016 r. w sprawie urlopu aklimatyzacyjnego i turnusów leczniczo-profilaktycznych. *Dz. U. z 2016 r., poz. 946*
6. Garcia LS, Smith JW, Fritsche TR. Selection and use of laboratory procedures for diagnosis of parasitic infections of the gastrointestinal tract. ASM press, Washington DC 2003
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30.01.2013 r. w sprawie wykazu zakażeń i chorób zakaźnych występujących wśród żołnierzy, funkcjonariuszy i pracowników jednostek oraz innych osób objętych zakresem działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Inspekcji Weterynaryjnej i Inspekcji Ochrony Środowiska. *Dz. U. z 2013 r., poz. 141*
8. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. *Dz. U. z 2008 r., nr 234, poz. 1570* Źródło: Korzeniewski K. Opracowanie własne